

Barn och ungas utsatthet för våld i Jämtland Län

Stödmaterial i det våldsförebyggande arbetet

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Inledning	6
Varför ett våldsförebyggande arbete inom barn och ungas arenor?	6
Fem steg till förändring.....	7
Våld mot barn	8
Hur vanligt är våldet?.....	8
Vilka konsekvenser får våldet?	12
Mobbning	13
Hur vanligt är våldet	14
Vem utsätts för våldet?.....	14
Var sker våldet?	15
Vilka konsekvenser får våldet?	16
Sexuellt våld	17
Hur vanligt är våldet?	17
Vem utsätts för våldet?.....	18
Var sker våldet?	19
Vilka konsekvenser får våldet?	20
Våld i ungas nära relationer	22
Hur vanligt är våldet?	22
Var sker våldet?	24
Hur påverkar våldet hälsan?	24
Vilka är konsekvenserna av våldet?	24
Hedersrelaterat våld och förtryck	26
Hur vanligt är våldet?	26
Var sker våldet?	29
Vilka konsekvenser får våldet?	29
Sex mot ersättning	31
Hur vanligt är våldet?	31
Vem utsätts för våldet?.....	32
Var sker våldet?	33
Vilka konsekvenser får våldet?	33
Hur påverkar våldet hälsan?	34
Källor	35

”Män utövar majoriteten av allt våld mot kvinnor, barn, andra män och mot sig själv”

Sammanfattning

Från 2017 till 2018 har orosanmälningarna till socialtjänst ökat i tre av fyra kommuner i Jämtlands län. Detta på grund av misstanke om att barn far illa på grund av att de bevittnat våld och/eller själva blivit utsatta för våld. Totalt 24 procent av eleverna i en nationell undersökning rapporterade någon form av fysisk barnmisshandel vid enstaka eller många tillfällen. 14 procent av eleverna beskrev att de upplevt våld mellan vuxna i familjen. De misstänkta förövarna till de barn som ingick i samråd på Barnhus Jämtlands län under första halvåret 2021 är fördelade på följande vis; 38 stycken var annan eller okänd person, 33 pappor, åtta mammor, en styvpappa samt i ett fall en släkting. Ett barn som utsätts för våld i hemmet löper ökad risk att utsättas för våld utanför familjen.

Att inte se de kränkningar som utgör mobbning gör att de bakomliggande orsakerna inte synliggörs och kan förhindra ett effektivt förebyggande arbete. Att förebygga mobbning är särskilt viktigt eftersom mobbning kan leda till självmord. Eleverna önskar att mer personal rör sig i korridorerna. De beskriver det som en plats där kränkningar och trakasserier sker utan tillgång till stöd från vuxna. Elevers medverkan i skolans trygghetsarbete är låg, 65 procent av barn i årskurs 6–9 får endast delvis, sällan eller aldrig möjlighet att vara delaktiga. Där elever känner hög delaktighet i trygghetsarbetet finns samband med lägre förekomst av mobbning, vilket också visats ge positiva betygsresultat och social utveckling.

Sexuella trakasserier är vanligt förekommande i skolan. Både elever och personal vittnar om en hård sexualiserad jargong som i många fall har blivit både normaliserad

och förväntad. 14 procent av eleverna uppger att de utsatts för något sexualbrott under de senaste tolv månaderna. Utsattheten är betydligt vanligare bland tjejer, 21 procent, än bland killar, sex procent. Sex procent bland både tjejerna och killarna uppger att händelsen polisanmälts. De tjejer som specificerat en annan plats vid utsatthet för fysiska sexuella kränkningar är det vanligt att uppge att händelsen skett på fest, festival, konsert, nöjesfält eller liknande sammanhang. Sexuella trakasserier i utbildningsmiljö påverkar unga negativt på flera sätt. Unga som intervjuats berättar att de har svårt att koncentrera sig på sina studier när miljön är otrygg.

Våld i ungas nära relationer kan betraktas som ett frekvent förekommande problem i Sverige och är lika allvarligt som annat våld i nära relationer. En betydligt högre andel flickor jämfört med pojkar upplever upprepad utsatthet. Flickor riskerar i högre utsträckning än pojkar att bli utsatta för sexuellt våld inklusive grovt sexuellt våld. Pojkar ser ut att främst utsättas för psykologiskt våld och i huvudsak online. Även om sexuellt våld främst sker i hemmiljö så förekommer det även i skolmiljö, liksom psykiskt våld, det betyder att unga inte kan undslippa våld i de miljöer där de borde vara skyddade.

De elever som inte får välja sin partner är betydligt oftare än andra utsatta för olika former av barnmisshandel. Den utsatthet som följer i spåren av hedersrelaterat våld och förtryck kan vara barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning. Det handlar också om allt från psykiskt våld, såsom kontroll, begränsningar, försummelse, uttalade eller latent hot, till fysiskt våld, såsom bortföranden, sexuellt våld och dödligt våld. Förövare kan, förutom den närmaste familjen eller släkten, vara landsmän eller personer som rör sig i samma omgivning. De utövar kontroll över, hotar eller trakasserar de som inte anses följa kollektivets rådande normer. Kontrollen i skolan och mellan skolan och hemmet är ofta omtalat men kontroll förekommer också på förskola och vid eventuella fritidsaktiviteter.

Andelen unga som fått ersättning för sex var tre procent. Andelen bland tjejer var tre procent och två procent bland killarna. Bland personer som inte ville kategorisera sig utifrån kön var andelen fem procent. Vid en kartläggning i Jämtlands län, 2020, identifierades 31 annonser där kvinnor erbjöd sexuella tjänster. Kartläggningen visade också att 359 män i Jämtlands län annonserade efter att köpa sex på en enda Escortsida. Under åren 2015–2020 anmäldes totalt 18 fall av köp av sexuell handling av barn under 18 år i Jämtlands län, varav 15 i Östersunds kommun.

Inledning

Länsstyrelsen i Jämtlands län arbetar våldsförebyggande på uppdrag av regeringen för att motverka negativa normer som legitimerar våld, förebygga mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel samt ytterst förebygga brott och de konsekvenser som brott medför.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har under ett flertal år arbetat med att främja ett ökat arbete med normkritik och våldsförebyggande arbete ur ett genusperspektiv i länets skolor. De långsiktiga målen är att öka jämställdhet, minska sexuella trakasserier och våld men också att bidra till att fler unga kan välja att vara och bli vilka de vill, utan att styras av traditionella förväntningar utifrån kön.

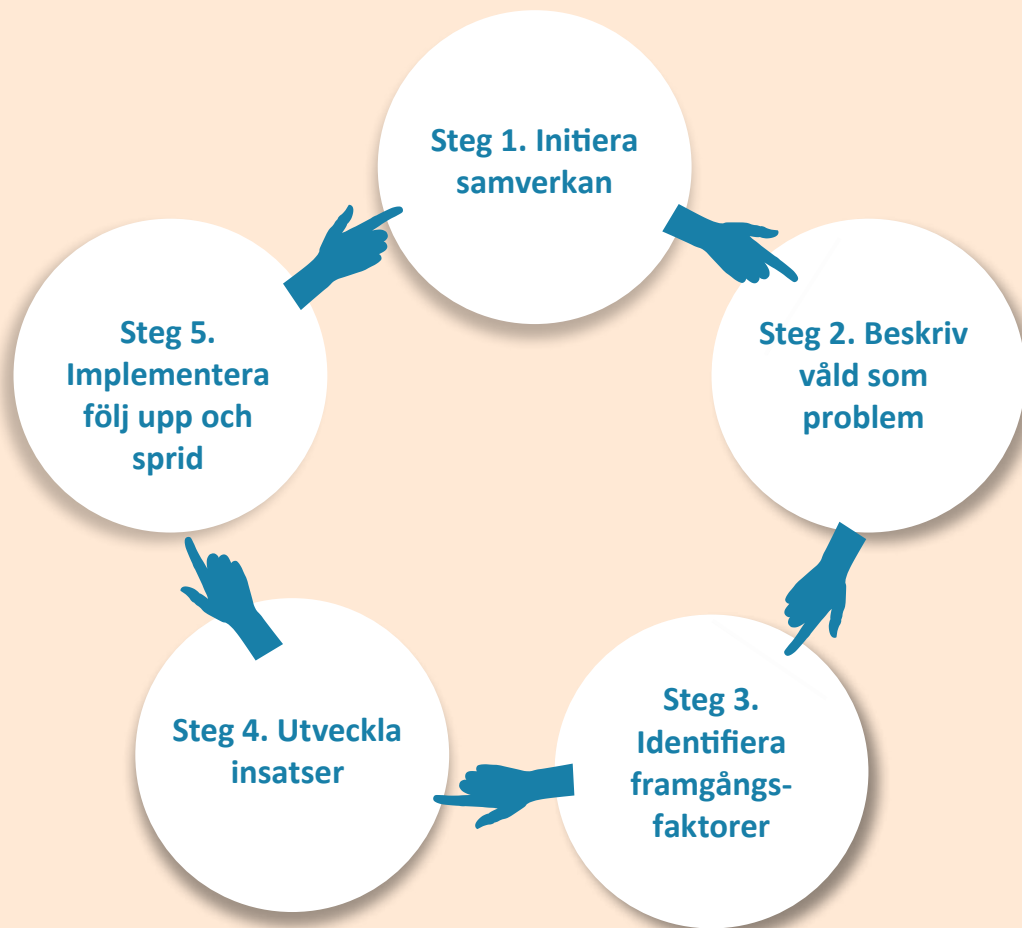
Arbetet förväntas även bidra till ökad trygghet och god miljö för studier, och därmed bidra till färre avhopp och att den könssegregerade arbetsmarknaden bryts. Arbetet har sitt ursprung i att nå målområden i Jämställdhetsstrategi Jämtlands län 2018–2022 som är ett uppdrag från regeringen.

Länsstyrelsens stödmaterial har tagits fram genom ett urval av kartläggningar, rapporter och statistik på lokal, regional och nationell nivå. Stödmaterialen är avgränsat och ger inte en heltäckande bild. Det avser att ge personal som möter barn och unga ett underlag vid utveckling av ett våldsförebyggande arbete. Materialet kan vara ett komplement till handboken "Inget att vänta på" samt till skolors och andra aktörers egna likabehandlingsplaner eller liknande. Den kan även inspirera verksamheter att göra fördjupade lokala kartläggningar.

Varför ett våldsförebyggande arbete inom barn och ungas arenor?

- » **Skolmiljön är den plats där barn blir mest utsatta för våldsbrott. (Brå 2018)**
- » **Otrygghet vid utevistelse sent på kvällen i det egna bostadsområdet är särskilt stor bland unga kvinnor (Brå och NTU 2019).**
- » **Män utövar majoriteten av allt våld mot kvinnor, barn, andra män och sig själva.**
- » **Det finns en tydlig koppling mellan mäns attityder kring jämställdhet och deras våldsutövande. Normer för kön är centralt när unga killar utövar våld och den som har stereotypa uppfattningar om maskulinitet och femininitet utövar mer våld (Världsbanken och MUCF)**
- » **Kostnaden för det könsrelaterade våldet mot kvinnor i Jämtlands län uppgår årligen till 516 miljoner kronor (Åsberg 2019)**

I Länsstyrelsens arbete inom området utgår vi från handboken "Inget att vänta på". Där beskrivs förslag till hur processen med ett våldsförebyggande arbete kan se ut (JäMy 2019).

FEM STEG FÖR FÖRÄNDRING

- » **Steg 1.** Formulera vision och besluta om organisering. Identifiera strategiska partners, arenor och verksamhetsområden för ert våldsförebyggande arbete och säkerställ mandat och resurser för ert utvecklingsarbete och integrera detta i befintliga strukturer.
- » **Steg 2.** Identifiera de problem och förändringsbehov som utvecklingsarbetet ska påverka. Genom att definiera och kartlägga vilket våld som förekommer i det sammanhang där ni ska bedriva det förebyggande arbetet lägger ni grunden för prioriteringar och kunskapsbaserade insatser som kan följas upp.
- » **Steg 3.** I det tredje steget ska ni göra en analys av vilka risk- och skyddsfaktorer som påverkar det våld ni vill förebygga. Det kan utgöra grundstenar för de förändringsidéer som ska prägla era våldsförebyggande insatser. Då flera våldsformer kan kopplas till destruktiva normer för maskulinitet uppmanas ni anta genusvetenskapliga perspektiv på våld i er analys.
- » **Steg 4.** Ta ställning till på vilken nivå ni kan bedriva ert våldsförebyggande arbete. Ni kan bedriva arbete på grundläggande nivå genom att förstärka det ni redan gör. Ert arbete kan också bedrivas på avancerad nivå genom att ni anpassar och implementerar en redan utformad evidensbaserad metod. Ni kan också bedriva ett utvecklingsarbete på forskningsnivå och ta fram helt nya evidensbaserade insatser i en svensk kontext.
- » **Steg 5.** Uppdatera befintliga verksamhetsplaner och styrdokument med våldspreventiva mål och aktiviteter, och utveckla former för att följa upp och utvärdera arbetet. Skapa en tydlig process över implementeringen av nya arbetssätt och metoder över tid och dela med er av erfarenheter och resultat till andra för att på så sätt bidra till kunskapsutvecklingen inom det våldsförebyggande fältet (JäMy 2019).

TIPS!

Läs mer om de fem stegen i Handboken Inget att vänta på

Våldspyramiden visar hur det grova våldet, längst upp i pyramiden, har låg förekomst men får stor uppmärksamhet. Det lindriga våldet, längst ner i våldspyramiden, har hög förekomst men får oftast lite uppmärksamhet.

VÅLDSPYRAMIDEN

För att förhindra det grova våldet måste vi agera tidigt för att motarbeta de beteenden som finns längst ned i våldspyramiden.

Våld mot barn

Hur vanligt är våldet

Från 2017 till 2018 har orosanmälningarna till socialtjänst på grund av misstanke om att barn far illa till följd av att de bevittnat våld och/eller själva blivit utsatta för våld, ökat i tre av fyra kommuner i Jämtlands län. För de tre åren kan man se att pojkar aktualiserats i högre utsträckning än flickor hos socialtjänsten i de kommuner som rapporterat siffror.

Antalet anmälningar om oro för barn från Region Jämtland Härjedalen till kommunernas socialnämnder har ökat från 123 anmälningar 2016 till 339 anmälningar 2018.

Brottsrubricering	Flickor	Pojkar	Total
Grov fridskränkning under 18 år	6	4	10
Misshandel inomhus, bekant under 15 år	35	50	85
Våldtäkt inkl grov, inomhus	35	5	40
Sexuellt utnyttjande och övergrepp	10	2	12
Total	86	61	147

Tabell 1. Antal barn utsatta för brott 2019, uppdelat på några brottsrubriceringar som hör till våld i nära relation.

I tabellen ovan framgår det att det är vanligare att flickor blir utsatta för grov fridskränkning, våldtäkt, grov våldtäkt inomhus, sexuellt utnyttjande och övergrepp. Totalt anmäldes under 2018 att 147 barn blivit utsatta för något av de redovisade brotten. Polisen ser att antalet anmälningar rörande hedersrelaterat våld och förtryck, sexualbrott med målsägande under 18 år samt brott mot barn generellt ökar. Polisen uppger att de ser en fortsatt ökad sexualisering i samhället och att det går ner i åldrarna (Åsberg, 2019).

Statistik från Barnahus i Jämtlands län 13 januari – 11 juni 2021 visar att 90 barn varit föremål för samråd mellan myndigheterna. Av dessa var det 20 flickor som utsatts för våldsbrott, 24 flickor för sexualbrott, 19 pojkar som utsatts för våldsbrott och tre pojkar utsattes för sexualbrott (Barnahus Jämtlands län, 2021).

I Rapporten Våld mot barn, 2016, uppges totalt 44 procent av eleverna i undersökningen ha varit utsatta för någon typ av misshandel av en vuxen inom eller utanför familjen. Det vanligaste är att barnmisshandeln skett inom familjen. 36 procent av eleverna har varit utsatta för någon typ av misshandel av föräldrar (inklusive styvföräldrar och familjehemsföräldrar). De olika barnmisshandelsformerna överlappade varandra i stor utsträckning (Jernbro Janson, 2017).

Totalt 24 procent av eleverna rapporterade någon form av fysisk barnmisshandel vid enstaka eller många tillfällen. 16 procent av eleverna uppgav att de någon gång blivit psykiskt misshandlade av en vuxen. Sex procent av eleverna rapporterade att de blivit förolämpade av vuxna många gånger. Nästintill 11 procent uppgav att de blivit hotade att bli slagna. Nästan tre procent av eleverna hade blivit inlåsta i en källare, garderob eller liknande och nästan fem procent hade blivit utelåsta från hemmet. Totalt 26 procent av eleverna, 40 procent flickor och tio procent pojkar, rapporterade att de blivit utsatta för sexuella övergrepp vid något eller flera tillfällen. Majoriteten av övergreppen, 79 procent, hade skett första gången i tonåren. Ungefär 19 procent utsattes första gången när de var 7–12 år. Drygt två procent av de elever som rapporterade att de blivit utsatta för sexuella övergrepp mindes att de utsattes för första gången när de var sex år eller yngre (Jernbro Janson, 2017).

Av eleverna uppgav 14 procent att de upplevt våld mellan vuxna i familjen. Elva procent av eleverna hade upplevt att pappa psykiskt och/eller fysiskt misshandlat mamma medan nästan sju procent hade upplevt mammas våld mot pappa. Detta överlappar till viss del, då eleverna inte sällan uppgav att både mamma och pappa varit våldsamma. Men 59 procent av eleverna som upplevt våld hemma rapporterade att det var endast pappa som var förövare (Jernbro Janson, 2017).

Flickor har identifierats som en riskgrupp. Andra riskgrupper som har identifierats är utlandsfödda elever, elever med dålig familjeekonomi och elever som mestadels endast bor med en förälder. Andra grupper av elever som har identifierats som särskilt utsatta är: Elever placerade i familjehem eller Hem för Vård och Boende (HVB), Elever med funktionsnedsättning, Elever som identifierar sig som varken pojke eller flicka, elever vilkas föräldrar är oense om boende och umgänge (Jernbro Janson, 2017).

I studien Våld och hälsa, 2014 tillfrågades vuxna om erfarenhet av våld i barndomen

- » **Två procent av kvinnorna och en halv procent av männen hade före 18 års ålder blivit utsatta för någon form av sexuellt övergrepp**
- » **Det var lika vanligt att före 18 års ålder bli utsatt för sexuella övergrepp av jämnåriga förövare som av vuxna förövare.**
- » **Drygt hälften av de som utsatts för sexuella övergrepp före 18 års ålder hade drabbats vid upprepade tillfällen.**
- » **Mindre än tio procent av de drabbade hade fått professionell hjälp och mindre än fem procent hade polisanmält.**
- » **Nästan hälften av kvinnorna och drygt var tionde man hade utsatts för sexuella trakasserier före 18 års ålder.**
- » **Kvinnorna utsattes för fysiskt våld eller hot om fysiskt våld i första hand av vuxna, männen av jämnåriga.**
- » **Bland kvinnorna var det ungefär lika vanligt att ha blivit utsatt av jämnåriga flickor som av jämnåriga pojkar. Männen hade nästan uteslutande utsatts av pojkar.**
- » **15 procent av kvinnorna och 13 procent av männen hade erfarenheter och minnen av att under sin uppväxt ha sett eller hört våld mellan föräldrarna, sex respektive fyra procent vid upprepade tillfällen.**
- » **En dryg fjärdedel av både kvinnor och män hade under sin barndom utsatts för upprepat psykiskt våld i termer av förnedring, kränkning, mobbning eller liknande (NCK, 2014).**

Samtidigt som 46 procent av kvinnorna och 38 procent av männen hade utsatts för allvarligt våld visar resultaten att kvinnor och män i hög utsträckning har utsatts för olika typer av våld. Allvarligt sexuellt våld i barndomen hade drabbat 17 procent av kvinnorna men bara sex procent av männen. Det rör sig här om att vid något tillfälle i barndomen ha blivit utsatt för påtvingat samlag (eller försök) och/eller att vid upprepade tillfällen under barndomen blivit utsatt för annan form av sexuellt övergrepp, exempelvis blivit smekt på ett sexuellt sätt, blivit tvingad att ta på förövarens kropp med mera (NCK, 2014).

Det är ovanligt att unga utsätts för dödligt våld, men antalet ökar bland killar. Sedan 1990-talet har dödligt våld minskat i Sverige. Det är betydligt vanligare att killar utsätts för dödligt våld jämfört med tjejer. 2018 avled fyra per 100 000 individer bland killar och 0,6 per 100 000 bland tjejer. De senaste årens ökning har främst skett bland killar i åldern 20–24 år, i denna grupp utsattes 8 per 100 000 individer 2018. Under samma period har antalet brottsoffer för dödligt våld vid konflikter i den kriminella miljön ökat bland unga över 18 år (MUCF, 2021).

Vem utsätter barn för våld?

De misstänkta förövarna till de barn som ingick i samråd på Barnahus Jämtlands län 13 januari – 11 juni 2021 är fördelade på följande vis; 38 stycken var annan eller okänd person, 33 pappor, åtta mammor, en styvpappa samt i ett fall en släkting. (Barnahus Jämtlands län, 2021).

	Antal	Andel av de som utsatts för fysisk barnmisshandel	Andel av samtliga
Biologisk- eller adoptivpappa	395	36,6	9,6
Styvpappa	52	4,8	1,3
Biologisk- eller adoptivmamma	301	27,9	7,3
Styvmamma	28	2,6	0,8
Annan släkting	81	7,5	2,0
Familjehemsföräldrar	31	2,9	0,8
Vän eller bekant till familjen	50	4,6	1,2
Förskolelärare/lärare	93	8,6	2,3
Idrotts- eller fritidsledare	48	4,4	1,2
Någon helt okänd	109	10,1	2,7
Annan person	44	4,1	1,1

Tabell 2. Förövare fysisk barnmisshandel, antal och andel (%).

I en studie där föräldrar svarat på frågor om våld uppgav knappt 12 procent att de använt psykiskt våld mot barnet det senaste året. Utövandet av psykiskt våld hade inget samband med vare sig föräldrarnas kön, utbildningsnivå, födelseland, ekonomi, civilstånd eller barnets kön. Av föräldrarna rapporterade två procent att de använt fysiskt våld, förutom knuffat, huggit tag i och ruskat barnet, vid något tillfälle under det senaste året. Av föräldrarna som använt fysiskt våld mot barnet hade majoriteten, 73 procent, också använt psykiskt våld. Nästan 19 procent uppgav att de vid minst ett tillfälle det senaste året knuffat, huggit tag i eller ruskat sitt barn. Totalt fem procent hade gjort det tre eller fler gånger. (Jernbro, 2018).

I undersökningen våld o hälsa (NCK, 2014) rapporterade knappt två procent av samtliga kvinnor i undersökningen och cirka en halv procent av samtliga män att de någon gång under sin barndom hade blivit utsatta för sexuella övergrepp av sin pappa, styvpappa, mammas sambo eller särbo. Drygt en procent av kvinnorna respektive knappt en procent av männen rapporterade att de hade blivit utsatta av en vuxen man som de litade på, som till exempel en lärare, lagledare, präst eller liknande. Betydligt vanligare var det dock att ha blivit utsatt av manliga släktingar eller av andra män man kände, vilket uppgavs av cirka fem respektive åtta procent av kvinnorna och av cirka en halv respektive två procent av männen (NCK, 2014).

Bland kvinnorna i undersökningsgruppen var det fler som före 15 års ålder hade utsatts för fysiskt våld eller hot om fysiskt våld av vuxna förövare (32 procent) än av jämnåriga förövare (25 procent). Bland männen var det tvärtom vanligare att ha blivit utsatt av jämnåriga förövare (53 procent) än av vuxna förövare (42 procent). Drygt 15 procent av kvinnorna i undersökningsgruppen uppgav att de före sin 18-årsdag hade blivit utsatta för fysiskt våld eller hot om fysiskt våld av sin pappa (eller styvpappa, mammas sambo/särbo) och 12 procent att de blivit utsatta för fysiskt våld eller hot om fysiskt våld av sin mamma (eller styvmamma, pappas sambo/särbo). Bland männen var det något vanligare att ha blivit utsatt för fysiskt våld eller hot om fysiskt våld av sin pappa (19 procent) men klart ovanligare att bli utsatt av mamma (8 procent) (NCK, 2014).

En allvarlig form av psykiskt våld är när barn tvingas se eller höra våld mellan sina föräldrar. 15 procent av kvinnorna och 13 procent av männen uppgav att de sett eller hört fysiskt våld mellan föräldrarna. Cirka tio procent av både kvinnorna och männen uppgav att de hade sett eller hört pappa använda våld mot mamma. Cirka sex procent att mamma hade använt våld mot pappa. Omkring tre procent uppgav att de hade sett eller hört båda sina föräldrar använda våld mot den andra föräldern (NCK, 2014).

Vilka konsekvenser får våldet?

De olika formerna av barnmisshandel överlappade varandra i stor utsträckning. Av samtliga elever har 17 procent varit utsatta för minst två former av barnmisshandel och hälften av dessa elever har varit utsatta för tre eller fler typer. De personer som var utsatta för upprepat våld eller allvarligare former av våld var också oftare utsatta för fler typer av våld. De elever som har rapporterat försummelse är den grupp som även är mest utsatt för andra former av barnmisshandel. Majoriteten av dem har varit utsatta för fysiskt och psykiskt våld och nästan hälften har upplevt våld mellan föräldrarna. Även psykisk misshandel överlappade i stor utsträckning med andra former av våld, framförallt fysiskt. Att vara utsatt för flera typer av misshandel var starkt kopplat till ekonomi (Jernbro Janson, 2017).

Flickor rapporterade utsatthet för flera typer av misshandel i signifikant större utsträckning än pojkar. Av flickorna rapporterade 20 procent att de varit utsatta för två eller fler former av misshandel till skillnad från tolv procent bland pojkarna. Elever födda utanför Norden rapporterade också utsatthet för två eller fler typer av barnmisshandel i större utsträckning än de elever som är födda i Norden, 31 respektive 15 procent. Samma sak gäller även för elever som mestadels bor med endast en förälder jämfört med de elever som bor med båda föräldrarna. Här är siffrorna 32 respektive 12 procent. Mobbning, både att ha blivit mobbad och att mobba, var starkt kopplat till samtliga former av barnmisshandel.

Av samtliga elever uppgav 18 procent att de mådde mindre bra eller dåligt. Detta var vanligare bland de elever som rapporterade att de varit utsatta för någon form av barnmisshandel, 30 procent, än bland de elever som inte hade utsatts för barnmisshandel, 11 procent. Sambandet mellan utsatthet för barnmisshandel och upplevt dåligt hälsotillstånd kvarstod när hänsyn tagits till kön, ålder, ekonomi, födelseland och boende/familjesituation (Jernbro Janson, 2017).

- » **Bland både kvinnor och män som varit utsatta för allvarliga sexuella övergrepp i barndomen eller i vuxen ålder var PTSD-symtom cirka tre till fem gånger vanligare än bland andra.**
- » **Bland kvinnor och män som varit utsatta för allvarligt psykiskt våld under barndomen eller i vuxen ålder var symtom på depression dubbelt så vanligt som bland andra.**
- » **Bland dem som utsatts för allvarligt sexuellt våld i barndomen var psykosomatiska symtom dubbelt så vanligt bland kvinnor och tre gånger vanligare bland män jämfört med de som inte varit utsatta.**

Att utsättas för sexuellt, fysiskt eller psykiskt våld kan bidra till ökad risk för olika former av psykisk och fysisk ohälsa, både på kort och lång sikt (NCK, 2014).

Av de elever som varit utsatta för någon typ av misshandel rapporterade 31 procent att de skadat sig själva i jämförelse med knappt elva procent av de elever som inte varit utsatta. Skillnaderna är signifikanta för både pojkar och flickor. Det fanns ett starkt samband mellan suicidtankar och barnmisshandel. Bland de som varit utsatta för barnmisshandel hade fler än tre gånger så många allvarligt övervägt att ta sitt liv vid minst ett tillfälle jämfört med de elever som inte varit utsatta.

Av samtliga elever hade sex procent, åtta procent av flickorna och fyra procent av pojkarna, försökt att ta sitt liv vid minst ett tillfälle och det är betydligt vanligare bland de elever som varit utsatta för barnmisshandel. Drygt 13 procent hade försökt att ta sitt liv i den gruppen i jämförelse med knappt två procent bland de som inte utsatts. Det var också betydligt fler i den utsatta gruppen som försökt ta sitt liv vid flera tillfällen. Nästan fem procent hade gjort tre eller fler suicidförsök i jämförelse med knappt en halv procent bland de elever som aldrig utsatts för barnmisshandel. Skillnaderna är signifikanta för både pojkar och flickor.

Bland de elever som varit utsatta för fyra till fem former av barnmisshandel rapporterade 50 procent att de vid upprepade tillfällen skadat sig själva (fem gånger eller fler), 46 procent uppgav att de ofta haft suicidtankar och 21 procent hade försökt ta sitt liv vid minst fem tillfällen (Jernbro Janson, 2017).

Mobbning

MOBBNING

Begreppet mobbning kan ses som ett komplement till övriga begrepp, eftersom det synliggör systematiska kränkningar och trakasserier, som ofta ställer krav på andra typer av åtgärder än vid enskilda kränkningsincidenter. Kränkning är ett uppträdande som skadar ett barns eller en elevs värdighet, utan att det är diskriminering enligt diskrimineringslagen. Kränkande behandling är ett beteende som är oönskat av den som blir utsatt. Det är barnet eller eleven som upplever sig vara utsatt för kränkande behandling som avgör vad som är oönskat.

Hur vanligt är våldet

På nationell nivå säger nio procent av eleverna i årskurs 3–6 att de blivit mobbade av andra elever. Motsvarande siffra för årskurs 6–9 är sju procent. Där kan vi se en viss skillnad mellan flickor, sju procent, och pojkar, fem procent. Nästan en fjärdedel, 24 procent, av eleverna i mellan- och högstadiet svarar att de har blivit utsatta för kränkningar det senaste året. Av eleverna i Förskoleklass och årskurs ett till tre, svarar 57 procent ja på frågan *”Har någon elev gjort något dumt mot dig så att du blev ledsen?”* Eleverna rapporterar alltså fler kränkningar i de yngre åldrarna, än i de äldre. 34 procent av eleverna på mellanstadiet och 18 procent på högstadiet sa att de känner sig oroliga för att bli illa behandlade i skolan. (Friends 2020). Andelen tjejer som uppger att de utsatts för mobbing låg runt 40 procent 2015 och 2017 (BRÅ 2020).

”Bland tjejer som blivit mobbade ofta uppger drygt 40 procent att de utsatts för hot, att jämföra med drygt åtta procent bland de som aldrig blivit mobbade”

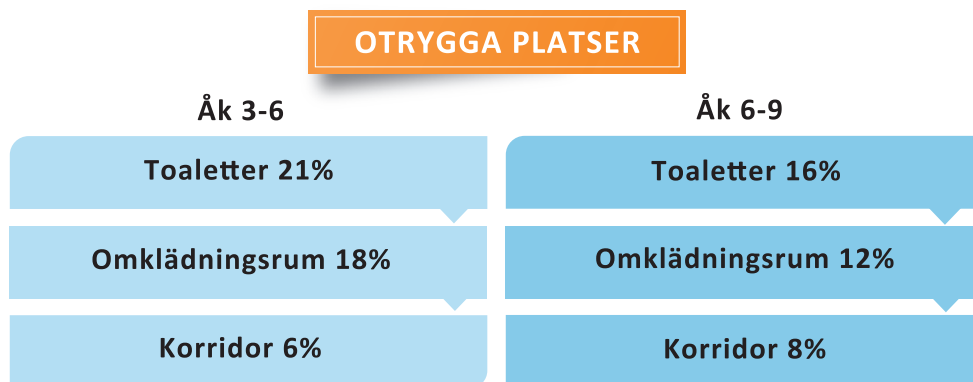
Vem utsätts för våldet?

I kartläggning av BRÅ, konstateras skillnader mellan flickor och pojkar när det kommer till utsatthet. Något fler flickor än pojkar rapporterar att de upplever ensamhet, otrygghet och en oro för att bli illa behandlade i skolan, både i de lägre och de högre åldrarna (BRÅ 2020). Dessa skillnader blir dessutom mer markanta i de högre åldrarna, speciellt när vi tittar på känslan av trygghet i skolan (Friends 2020). Andelen tjejer som uppger att de utsatts för mobbing minskade med fyra procentenheter 2019. Bland killar har både andelen som utsatts för mobbing och andelen som utsatts för kränkande kommentarer legat på ungefär samma nivå under hela mätperioden. Andelen som utsatts för att någon lagt upp kränkande bilder och filmklipp har minskat med två procent sedan 2017 och är därmed åter på samma nivå som uppmättes 2015 (BRÅ 2020).

Att bli mobbad och att själv ha mobbat överlappade till viss del. Bland de elever som blivit mobbade hade drygt 33 procent själva mobbat andra. Mobbing, både att ha blivit mobbad och att mobba, var starkt kopplat till samtliga former av barnmisshandel. Bland de elever som blivit utsatta för någon form av barnmisshandel hade 52 procent blivit utsatta för mobbing jämfört med 28 procent bland de elever som inte varit utsatta för barnmisshandel. Det var också en högre andel som mobbat andra bland de elever som blivit utsatta för barnmisshandel, 34 procent, i jämförelse med de som inte varit utsatta för barnmisshandel, 16 procent. Liknande resultat har de tidigare kartläggningarna från år 2006 och år 2011 också visat (Jernbo & Jansson 2017).

Var sker våldet?

I Friends nationella kartläggning uppger många av eleverna att de upplever specifika platser på skolan som speciellt otrygga. Toaletter och omklädningsrum är de platser som eleverna upplever som mest otrygga. På tredje plats över otrygga platser på mellanstadiet låg tidigare skolgården, men i 2020 års kartläggning ligger korridorer på plats tre.

Mer än dubbelt så många flickor som pojkar, elva procent jämfört med fem procent för pojkarna, upplever sig otrygga i korridorerna. Otrygga platser i skolan handlar ofta om platser där vuxna inte befinner sig i samma utsträckning. Elever rapporterar att det är många som rör sig på platserna, vilket medför en rädsla för att bli utsatt för kränkningar.

Trygghet på skolan

Enligt Friends kartläggning känner sig 75 procent av eleverna i årskurs 3–6 oftast eller alltid trygga på skolan och 82 procent i årskurs 6–9 uppger att de sällan eller aldrig känner sig otrygga på sin skola. Kartläggningen visar däremot också att så många som 21 procent av eleverna i årskurs 3–6 endast ibland, sällan eller aldrig känner sig trygga när de är i skolan. 18 procent av eleverna i årskurs 6–9 känner sig ibland, oftast eller alltid otrygga när de är i skolan (Friends 2020).

Utsatthet för kränkningar via internet

Ungefär var tredje tjej, och var femte kille uppger i Skolundersökningen om brott att någon har skrivit kränkande saker om dem på internet under de senaste tolv månaderna. Drygt 20 procent, och nästan 17 procent av killarna, uppger att någon under de senaste tolv månaderna lagt upp bilder eller filmklipp som de inte ville skulle spridas. Majoriteten av de tjejer och killar som utsatts för kränkande kommentarer på internet, eller att någon lagt upp bilder eller filmer, uppger att detta har skett någon gång (BRÅ 2019).

Bland eleverna i högstadiet svarar 19 procent att de inte vet vem de ska vända sig till om de blir utsatta för mobbning eller kränkningar på nätet. 30 procent av de som spelar uppger att de har blivit utsatta för någon typ av kränkning under spelandet (Friends 2019).

I en rapport där unga med erfarenhet av att ha blivit groomade på internet tillfrågades framkom att den psykiska mobbningen var betydligt vanligare bland de unga som blivit groomade på internet än de som inte blivit det. 40 procent jämfört med 20 procent. Erfarenhet av fysisk mobbning var vanligare hos de groomade på internet, 15 procent jämfört med nio procent för övriga. Då det kommer till utsatthet från en jämnårig hade tolv procent erfarenhet av detta, att jämföra med sju procent hos de som inte utsatts för fysisk mobbning. Gällande mobbning och fysisk misshandel av någon äldre eller vuxen hade fyra procent erfarenhet av detta jämfört med två procent av de som inte var groomade på internet (Jonsson Svedin, 2017).

Vilka konsekvenser får våldet?

Det finns tydliga skillnader i konsekvenser beroende på om man har utsatts för mobbning eller ej, respektive hur ofta det i så fall har skett. Detta gäller både för tjejer och killar (BRÅ 2020).

Våldet kan leda till:

- » **Ångest,**
- » **depression,**
- » **psykisk ohälsa och generell ohälsa,**
- » **självskadebeteenden samt suicidtankar, suicidförsök och självmord,**
- » **övervikt/fetma,**
- » **stannar hemma från skolan,**
- » **lägre studieresultat,**
- » **social isolering,**
- » **ensamhet,**
- » **vågar inte gå ut,**
- » **undviker personer och**
- » **ökad risk för att bli utsatt för andra brott.**

(Friends 2020, BRÅ 2020)

**”40-50 ungdomar under 20 år tar sitt liv i Sverige varje år,
av dem är ca fem under 15 år”**

Sexuellt våld

SEXUELLA TRAKASSERIER – KRÄNKNINGAR, SEXUALBROTT ELLER KOMPLIMANGER?

Sexuella trakasserier är ett begrepp vars definition inte är given och lika för alla. Generellt pratar unga om skällsord, kommentarer av sexuell karaktär, tafsande och obehagliga blickar. De äldre unga kommer in på våldtäkt och andra sexualbrott och det verkar finnas en viss osäkerhet kring var gränsen går mellan dessa. Unga i grundskolan har svårare att dra gränsen mellan sexuella trakasserier och andra former av kränkande beteenden. De pratar främst om sexuella trakasserier i form av nedvärderande sexuella ord, som "hora" och "fitta", som de menar sägs när någon blir sur eller i sammanhang där det ska tolkas skämtsamt, även om det finns en tydlig underton av seriositet i uttalandet (MUCF, 2020).

Hur vanligt är våldet?

Statistik från Barnahus i Jämtlands län 13 januari – 11 juni 2021, visar att 90 barn varit föremål för samråd mellan myndigheterna. Av dessa var 24 flickor och tre pojkar utsatta för sexualbrott (Barnahus Jämtlands län, 2021).

Sexuella trakasserier är vanligt förekommande i skolan. Både elever och personal vittnar om en hård sexualiserad jargong som i många fall har blivit både normaliserad och förväntad. Det kan till exempel röra sig om ovälkomna kommentarer, visslingar, blickar, meddelanden, tafsningar eller rykten som handlar om sex eller den utsattes kropp och känns obehagliga för personen som är utsatt. I enkätundersökningen uppger 7 procent av eleverna på mellanstadiet och 9 procent på högstadiet att de blivit utsatta för sexuella trakasserier av andra elever under det senaste året (Friends, 2020).

Totalt uppger drygt 14 procent av eleverna att de utsatts för något sexualbrott under de senaste tolv månaderna. Utsattheten är dock betydligt vanligare bland tjejer (drygt 21 procent) än bland killar (drygt 6 procent). Majoriteten av tjejerna och killarna uppger att det har rört sig om fysiska sexuella kränkningar (drygt 20 procent av tjejerna och nästan 6 procent av killarna). Andelen utsatta för sexuell handling genom tvång är 6 procent bland tjejer och 1,2 procent bland killar. Bland tjejer har andelen som uppgett utsatthet för fysiska sexuella kränkningar minskat med 7 procentenheter jämfört med 2017 (27 procent). Andelen utsatta är därmed lägre än vad som uppmättes 2015 (drygt 23 procent). Även tjejer som utsatts för sexuell handling genom tvång har minskat sedan 2017 (då andelen var drygt 8 procent), vilket dock innebär att andelen är densamma som 2015 (6 procent). Bland killar har andelen som uppgett utsatthet för fysiska sexuella kränkningar legat förhållandevis stabilt sedan 2015. Detsamma gäller andelen utsatta för sexuell handling genom tvång, strax över 1 procent sedan 2015. Till skillnad från tidigare års mätningar är det 2019 vanligare att tjejer som utsatts för fysiska sexuella kränkningar uppger att detta skett vid ett tillfälle

än att utsattheten varit upprepad. Bland killar är det dock vanligast med upprepad utsatthet 2019, i likhet med tidigare mätningar (Brå, 2020).

Enligt undersökningen Skolbarns hälsovanor har 2–7 procent av eleverna blivit utsatta för sexuella skämt minst 2–3 gånger per månad under de senaste månaderna. Bland flickor ökar andelen mellan 11 och 15 års ålder, från 2 till 7 procent (Folkhälsomyndigheten, 2018).

I undersökningen ung KAB15 svarade 40 procent att någon gjort en sexuell handling mot deras vilja. Andelen var högre bland tjejer (54 procent) än killar (27 procent). Bland personer som inte vill kategorisera sig utifrån kön var andelen 53 procent (Folkhälsomyndigheten, 2017).

I en studie där deltagarna tillfrågades om de hade erfarenhet av att bli kontaktade i sexuellt syfte innan de var 15 år svarade 23 procent att de varit med om det. Flickor var kontaktade i högre grad än pojkar (33 % jämfört med 11 %). Mest kontaktade var gruppen som inte identifierade sig som flicka eller pojke (40 %). Av deltagarna hade 17 procent varit med om att någon försökt prata sex, 16 procent att någon bett dem visa avklädda bilder, 11 procent att någon frågat om att träffas i sexuellt syfte och 16 procent att någon visat eller skickat avklädda bilder. Flickorna hade betydligt oftare dessa erfarenheter än pojkarna och vanligast var det för dem där könsindelningen pojke och flicka inte passade. Risken för flickor att bli groomade över nätet var nästan fyra gånger större än för pojkar (Jonsson Svedin, 2017).

Polisanmälda sexualbrott

Av de tjejer och killar som utsatts för fysiska sexuella kränkningar under de senaste tolv månaderna är det väldigt få som uppger att händelsen polisanmälts. Totalt uppger ungefär 6 procent bland både tjejerna och killarna att händelsen polisanmälts. Sedan 2015 har andelen tjejer som uppgett att fysiska sexuella kränkningar polisanmälts varierat mellan 4 och 6 procent. Under samma period har andelen bland killar istället ökat från 0,7 procent till nästan 6 procent. Samtidigt har andelen killar som uppger att de inte vet om händelsen polisanmälts minskat med ungefär lika mycket (Brå, 2020).

Vem utsätts för våldet?

Både killar och tjejer utsätts för sexuella trakasserier. Enligt statistiken är det vanligare bland tjejer än bland killar att uppge att de blivit utsatta en eller flera gånger för olika former av sexuella trakasserier eller sexualbrott (MUCF, 2020).

”En norm kan beskrivas som ett sätt som vi förväntas leva efter, heteronormen slår fast att heterosexualitet är det normala, där kvinnor förväntas åtrå och skapa romantiska och sexuella relationer med män, och män med kvinnor”.

Undersökningen Fokus20 beskriver hur heteronormen är tydligt närvarande hos de unga som de träffat. Både tjejer och killar berättar att det finns ett visst tryck på den som utsätts av någon från det motsatta könet att uppfatta trakasserier som någonting positivt. Däremot, när någon blir utsatt av någon av samma kön så uppfattas det snarare som en kränkning utan sexuella förtecken, även om exempelvis sexuella ord används (MUCF, 2020).

Särskilt och dubbelt utsatta

Enligt MUCF:s nationella ungdomsenkät är det mer än tre gånger så vanligt att unga hbtq-personer uppger att de under det senaste halvåret varit utsatta för sexuellt våld eller utnyttjande jämfört med unga heterosexuella. 14 procent respektive 4 procent. Unga hbtq-personer uppger att de varit utsatta för upprepade sexuella trakasserier i utbildningsmiljön. Trakasserier har varit grova och återkommande under lång tid. De beskriver att det sker i alla former av miljöer, i skolan, på fritiden och på de arbeten som de har och har haft vid sidan av studierna. De berättar även att de blivit utsatta för upprepade sexuella trakasserier och att förövarna till största del varit män (MUCF, 2020).

Unga med funktionsnedsättning uppger i högre utsträckning att de är utsatta för ovälkomna sexuella handlingar jämfört med unga utan funktionsnedsättning. Skillnaden gäller för både tjejer och killar. Det är vanligare bland unga med funktionsnedsättning, precis som bland unga hbtq-personer, att uppge att de blivit utsatta vid flera tillfällen (MUCF, 2020).

Att utsättas av vuxna i utbildningsmiljön

Både killar och tjejer berättar om händelser då de utsatts av till exempel lärare, handledare, lärarassistenter eller vuxna som de kommit i kontakt med när de haft praktikperioder inom utbildningen eller lektioner förlagda till andra miljöer som till exempel gymmet. Unga beskriver situationer där de upplever att de får ovälkomna blickar från vuxna som gör att de känner sig obekväma, eller att lärare visar dem uppmärksamhet på ett sätt som inte känns okej. De beskriver också vissa fall av sexuella trakasserier som angränsar till sexualbrott, som att vuxna tar på deras kropp på ett kränkande sätt, uttrycker sig kränkande eller ger dem oönskade sexuella inviter (MUCF, 2020).

Var sker våldet?

Skolundersökningen om brott visar att bland de tjejer som uppger att de utsatts för fysiska sexuella kränkningar är det vanligast att brottet skett på en annan plats, 32 procent, följt av i någon annans hem. De tjejer som specificerat en annan plats vid utsatthet för fysiska sexuella kränkningar är det vanligt att uppge att händelsen skett på fest, festival, konsert, nöjesfält eller liknande sammanhang där många människor samlas. Bland killar som utsatts för fysiska sexuella kränkningar har en övervägande majoritet uppgett att händelsen inträffat i skolan eller på skolgården (70 procent).

Bland de elever som uppger att de tvingats till sexuell handling är den vanligaste brottsplatsen någon annans hem. Hälften av eleverna har uppgett detta som brottsplats. Var fjärde elev som utsatts uppger dock att det skett via internet/sociala medier (Brå, 2020).

En otrygg miljö inverkar begränsande på individer. Sådana platser kan vara både fysiska lokaler i en byggnad eller virtuella miljöer på webben. Otrygga digitala miljöer är till exempel sådana där vuxna eller skolans personal inte är närvarande eller har insyn i (MUCF, 2020).

I den kartläggning av barn och ungas erfarenheter av prostitution i Jämtlands och Västernorrlands län lyfts att det i sociala medier såsom Snapchat, Grinder och Cruiser finns många minderåriga användare. När meddelanden, bilder och filmer skickas sparas inte loggen automatiskt utan det krävs att mottagaren aktivt sparar det inkommande meddelandet. Detta kan göra att barn och unga vågar skicka känsligare innehåll men det finns inga garantier för att en bild eller en film försvinner och inte sparas ner av mottagaren. Det finns då en risk att känsliga bilder och filmer som sparas ner används mot avsändaren. Det finns en risk att barn och unga kan utsättas för grooming och i vissa fall också sexualbrott på olika onlinespel. Ett exempel är spelet Starstable, där kontakten sker i spelets chattfunktion, där förövare kan komma i kontakt med barn och unga (Länsstyrelsen Västernorrland, 2021).

Vilka konsekvenser får våldet?

Sexuella trakasserier i utbildningsmiljö påverkar unga negativt på flera sätt. En del unga som MUCF intervjuat berättar att de har svårt att koncentrera sig på sina studier när miljön upplevs vara otrygg. Tjejer som går i gymnasiet berättar att de blir arga och bara vill lämna skolan eller får svårt att fokusera på att göra sina skoluppgifter. Några känner sig så otrygga och mår så dåligt att de inte ens går till skolan (MUCF, 2020).

De unga som blivit utsatta för kontaktförsök, i sexuellt syfte på internet, hade oftare varit utsatta för någon form av sexuellt övergrepp, 43 procent jämfört med 14 procent av de som inte blivit kontaktade. (Jonsson Svedin, 2017).

Av de som varit utsatta för någon typ av sexuellt övergrepp har en signifikant sämre hälsa uppmätts. De som var osäkra på eller visste att de blivit fotograferade eller filmade hade mer psykisk ohälsa än de som visste att de inte blivit fotograferade eller filmade. Framför allt gällde det symptom som posttraumatisk stress och sexuella bekymmer (Jonsson Svedin, 2017).

Både ungas berättelser från intervjuerna och resultaten i MUCF:s nationella ungdomsenkät visar att unga som blivit utsatta för sexuella trakasserier också uppvisar en sämre självskattad hälsa och välmående än unga som inte blivit utsatta. Flera elever beskriver att de får ont i magen, känner sig oroliga och stressade. Att befinna sig i en utbildningsmiljö där det förekommer sexuella trakasserier påverkar alla i miljön på ett negativt sätt, även den som inte är direkt utsatt.

Tjejer i både grundskola och på universitet beskriver hur utsattheten gör att deras självkänsla påverkas. Gemensamt för de unga som har blivit utsatta för sexuella trakasserier är att de beskriver hur det fortfarande påverkar dem trots att det kan

ha gått lång tid sedan de utsattes. Vi får också höra hur trakasserierna påverkar den utsatta mer i efterhand än när det sker (MUCF, 2020).

De flesta unga väljer att inte berätta om sexuella trakasserier

Många av de unga MUCF intervjuat säger att de flesta unga varken säger ifrån, eller berättar för någon, om de blivit utsatta för sexuella trakasserier. Särskilt de unga som går i grundskola eller på gymnasiet upplever att det är svårt att konfrontera den som utsätter dem eller berätta för en vuxen. Detta trots att de upplever att de blir kränkta och att det får dem att må dåligt. Bland äldre unga som idag studerar på universitet är det vanligare att säga ifrån när de ser sexuella trakasserier. Tjejerna i grundskolan tycker det är viktigt att kunna prata med någon. Framförallt berättar de för personer som de litar på, i första hand för sina närmaste vänner. När unga är osäkra på hur allvarliga trakasserierna är vänder de sig till vänner för stöd och som tolkningshjälp för vad som egentligen hänt (MUCF, 2020).

Våld i ungas nära relationer

Det finns inte så mycket forskning vad gäller våld i nära relationer bland unga, varken beträffande kön på gärningsperson eller den brottsutsatta (BRÅ 2018). Våld mellan ungdomar i nära relationer är ett allvarligt och komplext samhällsproblem som visar liknande mönster som våld mellan vuxna i nära relationer. Det måste därför tas på lika stort allvar. För att ungdomarna ska få den hjälp och det stöd de behöver, så kan våldet inte definieras som mobbning, eller reduceras till att förstås som "tonårsproblem", "kärleksbekymmer" eller "kärleksgnabb" (Överlien 2018).

Hur vanligt är våldet?

Enligt BRÅ uppger unga tjejer i åldern 16–24 år oftare att de blivit utsatta för våld i nära relationer än kvinnor över 25 år (BRÅ 2018). Att våld i ungas nära relationer är vanligt bekräftar Korkmaz & Överlien 2020. Närmare 60 % av informanterna rapporterade att de har blivit utsatta för någon typ av våld. Psykiskt våld var vanligast, särskilt online, sexuellt våld kom därefter och fysiskt våld förekom i minst utsträckning av de olika våldsytringarna.

Utsatthet	Andel
Nån typ av våld	59,7
Psykologiskt våld online	49,6
Psykologiskt våld	40,2
Sexuellt våld	29
Grovt sexuellt våld	18,1
Fysiskt våld	16,7

Tabell 3. Utsatthet våld i ungas nära relationer.

En betydligt högre andel flickor jämfört med pojkar hade rapporterat upprepade utsatthet vid sexuellt våld (Korkmaz, Överlien & Lagerlöf 2020). Liknande resultat har NCK redovisat för annat sexuellt övergrepp, exempelvis i de fall brottsoffren blivit tvingade att posera nakna eller blivit smekta på ett sexuellt sätt (NCK 2014).

Hur ser det ut i Jämtlands län?

För att försöka omsätta resultat i undersökningar från nationell nivå till regional nivå, när det gäller våld i ungas nära relationer, har vi nedan hämtat resultat från en mindre studie bland gymnasieungdomar i Jämtlands län (Söderström 2020). Bland de unga som deltog i studien säger 27 procent av 50 informanter att de utsatts för våld i nära relation. Tjejer var mer utsatta för våld både i och utanför partnerrelationer än killar. Andelen tjejer som upplevt någon form av våld i nära relation var betydligt högre än bland killar, 48 procent jämfört med 30 procent.

Om de som svarat att de är osäkra på om de utsatts hade räknats som att de blivit det så hade resultatet visat på betydande skillnader. Detta eftersom det är tjejerna som oftare uttrycker osäkerhet än killarna. Det är totalt mer än dubbelt så många tjejer som är osäkra på sin utsatthet för våld i nära relation än killar. När det gäller

förföljelse och trakasserier skiljer det allra mest. Två killar respektive 13 tjejer svarar att de är osäkra, resultaten bör dock tolkas med försiktighet på grund av få respondenter. Det är nästan fem gånger vanligare att tjejer bli utsatta för sexuellt våld i nära relation än killar (se Tabell 4).

Variabel	I nära relation % (antal)			
	Totalt	Killar	Tjejer	P-värde
Kräkningar	32(40)	20(11)	41(29)	<0,05
Hot	21(26)	17(9)	24(17)	<0,56
Förföljelse/trakasserier	12(15)	13(7)	11(8)	<0,09
Sexuellt våld	12(15)	4(2)	18(13)	<0,05
Fysiskt våld	16(20)	15(8)	17(12)	<0,05
All utsatthet	40(50)	30(16)	48(34)	<0,04

Tabell 4. Översikt av våldsutsatthet i nära relation.

Totalt är det nästan lika vanligt att bli utsatt för hot som att bli utsatt för fysiskt våld. Andelen tjejer som blivit hotade är dock dubbelt så stor i jämförelse med andelen killar som utsatts för hot. Det är nästan lika vanligt att tjejer och killar utsätts för fysiskt våld av någon annan än en partner. Det är tre gånger vanligare att tjejer utsätts för förföljelse eller trakasserier än killar. Totalt är sexuellt våld nästan lika vanligt förekommande som förföljelse eller trakasserier, men det är tio gånger vanligare att tjejer utsätts för sexuellt våld jämfört med killar (se Tabell 5).

Variabel	Utanför nära relation % (antal)			
	Totalt	Killar	Tjejer	P-värde
Kräkningar	43(79)	22(17)	59(62)	<0,01
Hot	29(52)	17(13)	37(39)	<0,01
Förföljelse/trakasserier	17(31)	8(6)	24(25)	<0,01
Sexuellt våld	19(34)	3(2)	31(32)	<0,01
Fysiskt våld	33(59)	35(26)	31(33)	<0,22
All utsatthet	60(108)	42(32)	73(76)	<0,00

Tabell 5. Våldsutsatthet utanför nära relation.

Det är fler av de som bor i stad som väljer att berätta om sin utsatthet än de som bor på landsbygd. Skillnaden var inte så framträdande bland tjejer medan det bland killar var större skillnad. Bland killar som bodde i stad var det 35 procent och bland killar som bodde på landsbygd var motsvarande siffra 20 procent.

Det är nästan två gånger så vanligt att killar på landsbygden, 30 procent, anser att skolan ska prata om våld i nära relation än killar som bor i stadsmiljö, där endast 17 procent tyckte det. Andelen killar som anser att skolan inte behöver prata om våld i nära relation är två gånger större i stad jämfört med killar på landsbygd. Killar som bor i stad anser att jämställdhet är mindre viktigt än killar på landsbygd. (Söderström 2020).

Var sker våldet?

Unga utsätts för våld på arenor som vuxna har tillgång till, så som det egna hemmet och skolan. När det gäller grovt våld är den vanligaste arenan hemma hos partnern, men förekommer även inom skolans lokaler. Den mest vanliga arenan för såväl psykiskt som fysiskt våld är också skolan. De unga utsätts för våld hemma hos vänner, och även på uteställen som klubbar och pubar, men det är inte så vanligt. Unga som är utsatta för våld i nära relation har få chanser att undkomma våldet eftersom det verkar förekomma på de arenor där unga borde vara skyddade. (Korkmaz, Överlien & Lagerlöf 2020).

Digitalt våld utgör en stor del av våldet i nära relationer och internet kan användas som arena för att begränsa en nuvarande eller tidigare partners livsutrymme. Den vanligaste formen av digitalt våld som tjejer söker hjälp för är att en nuvarande eller tidigare pojkvän spridit eller hotat att sprida sexuella bilder (BRÅ 2018).

Våld som utövas på digitala medier bör inte kategoriseras som en ny form av våld. De digitala medierna bör förstås som plattformar som möjliggör och effektiviserar våldsutövande. "Det digitala våldet" liknar det psykologiska våld som sker ansikte mot ansikte och kan därför kategoriseras som en subkategori under psykologiskt våld. Det handlar då bland annat om att förövaren kontrollerar den utsattes digitala liv så som att radera hela dennes profil, inget finns kvar av fotografier, meddelanden och kommunikation med vänner. Sammantaget får det stor påverkan på den utsattes identitet och sociala liv (Överlien 2018).

Hur påverkar våldet hälsan?

Att utsättas för sexuellt, fysiskt eller psykiskt våld kan bidra till ökad risk för olika former av psykisk och fysisk ohälsa, på kort och/eller på lång sikt så som; PTSD-symtom som är tre till fem gånger vanligare och depression dubbelt så vanligt som bland andra. Bland dem som utsatts för allvarligt sexuellt våld i barndomen var psykosomatiska symtom dubbelt så vanligt bland kvinnor och tre gånger vanligare bland män jämfört med de som inte varit utsatta (NCK 2014).

Vilka är konsekvenserna av våldet?

Att ha upplevt våld i hemmet eller att ha en äldre partner ökar risk för våld utsatthet. Studien fann inget samband mellan självrapporterade låga skolresultat och våld utsatthet. Det fanns dock tydliga kopplingar mellan skolresultat och psykologiskt våld online. Detta tyder på att låga skolresultat generellt inte ökar risken för unga att bli offer för våld. Att uppleva flera olika yttringar av våld (polyviktisering) - uppleva våld i hemmet eller att ha blivit mobbad - verkar dock öka risken att utsättas för våld av en partner.

Att leva med två föräldrar kan minska risken för att utsättas för psykologiskt våld och grovt sexuellt våld. Varken föräldrarnas eller den unges födelseort kan påvisa någon ökad risk för att bli utsatt för våld i de ungas relation.

Unga berättar att beteenden som till det yttre kan ses som destruktiva sätt att hantera en situation, till exempel att "gå med på sex", men som vid närmare analys kan identifieras som strategier för att undvika ytterligare fara, till exempel att bli utsatt för ytterligare fysiskt våld. Det är viktigt att beakta ungdomsspecifika faktorer, och att olika typer av handlingar kan vara tecken på motstånd. Detta medför en mer nyanserad bild av ungas beteenden vid utsatthet.

En ungdomsspecifik faktor att tänka på är det faktum att de flesta svenska ungdomar som går på gymnasiet tillbringar större delen av sin dag i skolans lokaler. Många gymnasieelever har en stor del av sitt sociala nätverk i skolan, både vänner, lärare och annan skolpersonal. Skolan kan dock också vara en arena för våld (Korkmaz, Överlien & Lagerlöf 2020).

Risken för att bli utsatt för sexuella övergrepp i 15–17-årsåldern var cirka fem gånger högre bland de kvinnor som blivit utsatta för sexuella övergrepp redan före 15 års ålder och cirka tolv gånger högre bland de män som hade blivit utsatta före 15 års ålder. Vid tilltvingat samlag är denna koppling ännu starkare. Bland de kvinnor som hade utsatts för sådana sexuella övergrepp före 15 års ålder hade cirka en tredjedel även utsatts för samma form av sexuellt övergrepp i 15–17-årsåldern. Detta var cirka tio gånger vanligare än bland de kvinnor som inte hade blivit utsatta för sådana övergrepp före 15 års ålder (NCK, 2014).

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hur vanligt är våldet?

Många tonåringar växer upp i hem där de känner att deras möjligheter att välja och styra sina egna liv begränsas. Allmänna Barnahus undersökning från 2018 visar att det var vanligare att elever som har en eller båda föräldrar födda utanför Norden, inte fick göra egna val. De områden där skillnaderna var särskilt stora var möjligheten att själv få välja religion eller livsåskådning och möjligheten att själv få välja partner som vuxen. Att inte få välja hur en ska se ut eller vad en ska ha på sig, att inte få välja kompisar eller vad en ska göra med kompisarna, att inte få välja fritidsaktiviteter, utbildning eller politisk uppfattning är också vanligare bland de elever som har föräldrar födda utanför Norden (Jernbro, Landberg, 2018).

Den utsatthet som följer i spåren av hedersrelaterat våld och förtryck kan vara barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning. Det handlar också om allt från kontroll och begränsningar, försummelse, hot som är uttalade eller latent, andra former av psykiskt våld, till fysiskt våld, bortföranden, sexuellt våld och dödligt våld. Många utsätts för flera olika typer av våld och kränkningar.

De elever som inte får välja sin partner är betydligt oftare än andra utsatta för olika former av barnmisshandel. 88 procent av dessa hade utsatts för någon form av barnmisshandel någon gång under uppväxten jämfört med 42 procent i kontrollgruppen. Det handlar om fysisk misshandel, psykisk misshandel, att bevittna våld mot en förälder, sexuella övergrepp och försummelse. Olika former av barnmisshandel överlappar ofta varandra. Det gäller även i hög utsträckning för de tonåringar som inte själva får välja sin framtida partner. 59 procent har varit utsatta för minst två former av barnmisshandel i jämförelse med 16 procent av de som själv får välja framtida partner (Jernbro, Landberg, 2018).

De elever som inte får välja sin framtida partner hade utsatts för fysisk barnmisshandel i betydligt större utsträckning än andra elever, 58 procent jämfört med 24 procent. Den ökade förekomsten gäller alla former av fysisk barnmisshandel, såväl mindre allvarliga som mycket allvarliga former. Var femte i gruppen, har tagit emot kraftiga slag av en vuxen, var fjärde har blivit sparkad, var tionde har blivit skållad med het vätska och nästan var tionde har blivit skadad av kniv eller skjutvapen (Jernbro, Landberg, 2018).

De elever som inte själva får välja sin framtida partner är utsatta för psykisk barnmisshandel i betydligt större utsträckning än andra elever. Till psykisk barnmisshandel såsom att bli förolämpad upprepade gånger, att upprepade gånger bli behandlad som om man inte finns, att bli inlåst, att bli utelåst från hemmet eller att utsättas för hot om fysiskt våld. (Jernbro, Landberg, 2018).

Multiutsatthet visar sig vara mer vanligt förekommande bland unga som inte får välja sin framtida partner. I den sammantagna bilden av multiutsatthet syns tydliga könsskillnader. Mest utsatta är flickor som inte får välja sin framtida partner. Närmare en tredjedel bland nämnda flickor uppger att de utsatts för flera former av våld vid

upprepade tillfällena under de senaste tre åren. Motsvarande resultat bland pojkarna är nio procent (Ghadimi, Gunnarsson, 2019).

36 procent av unga som inte själva får välja, uppger att vuxna i deras familj har slagit ett eller flera syskon och hälften av dessa uppger att detta hänt vid flera tillfällen. Bland elever som själva får välja partner är det tio procent som uppgav detsamma och endast två och en halv procent rapporterade att det hänt flera gånger (Jernbro, Landberg, 2018).

I Jämtlands län upplevde polisen 2018 att antalet anmälningar av hedersrelaterat våld och förtryck ökar. Socialtjänsterna i länet ombads i samma kartläggning, uppskatta andel av aktualiserade ärenden för barn 0–17 år med koppling till att bevittna, eller själv vara utsatt för, våld i en nära relation som har koppling till hedersrelaterat våld och förtryck. Kommunerna uppskattar siffror mellan 0–15% av alla ärenden men två kommuner anger även att man inte har möjlighet att ta fram dessa siffror ur sina verksamhetssystem (Åsberg, 2019) Vi drar slutsatsen att vi i materialet kan se stora mörkertal på det här området i länet.

Mellan 2014 och 2021 har den nationella stödtelefonen i Östergötland tagit emot 4913 samtal. Av de som vänder sig till stödtelefonen ligger socialtjänsten högst, följt av skola/förskola och polis. Statistiken kan inte användas för att beskriva förekomsten av utsatta individer i respektive län, men Jämtlands län står för drygt två procent av alla samtal och det är en hög siffra kopplat till befolkningens mängden i vårt län. Samtalen är särskilt många i anslutning till skollov, framför allt inför sommarlovet men även inför andra lov (Länsstyrelsen Östergötland, 2020).

Nationellt syns en ökning av antalet anmälningar för brottet äktenskapstvång från år 2015 till 2018. Antalet ärenden för brottet vilseledande till tvångsäktenskapsresa har handlat om ca 11–13 ärenden per år. Antalet bortförda personer i en hederskontext var 199 personer under 2019. Av dessa var 86 procent barn. Barn- eller tvångsäktenskap var i elva procent av fallen den huvudsakliga orsaken till bortförandet. I sexton procent av fallen rörde det sig om en så kallad uppfostringsresa. I en majoritet av fallen har kommunerna uppgett att de inte vet vilken som är den huvudsakliga orsaken till bortförandet (Länsstyrelsen Östergötland 2020).

En undersökning gjord av TRIS i Uppsala, visar att nästan hälften av särskolans personal har erfarenhet av faktiska äktenskap som ingåtts med inslag av tvång oberoende av om den unge uppfattar äktenskapet som tvingande eller ej. Särskolans personal uppfattar dessutom att elever har begränsningar i valet av framtida partner (TRIS, 2011).

Bland unga med funktionsnedsättning är samtal ett effektivt sätt för närstående att få till stånd ett äktenskap. Samtalen är ofta vilseledande, den unga kvinnan förleds in i ett äktenskap med löften om kläder, smycken och fest utan att riktigt förstå vad ett äktenskap innebär. Vilseledande argument från närstående orsakar otrygghetskänslor och upplevs smärtsamma när den unga kvinnan konfronteras med verkligheten. Det leder till konsekvenser på ett mentalt, socialt och även ekonomiskt och juridiskt plan (TRIS, 2011).

Nationell statistik för antal könsstympade personer visar att ca 38 000 flickor och kvinnor i Sverige lever med konsekvenserna av könsstympning. Av dessa är cirka 7 000 flickor under 18 år. Dessa flickor och kvinnor har genomgått könsstympning innan de kom till Sverige. Könsstympning av flickor och kvinnor är förbjudet enligt svensk lag, Lag (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor. Lagen gäller också om flickan blir könsstympad utanför Sveriges gränser (Socialstyrelsen, 2015).

Bland de utsatta är cirka 81 procent flickor eller kvinnor och 14 procent pojkar eller män. Ytterligare cirka fem procent är individer där könstillhörighet av olika skäl inte framkommer under samtalet.

Minst 56 procent av de utsatta är under 18 år. Nationellt centrum för kvinnofrid (2018) skriver att det är viktigt att särskilt tala om hbtq-personers utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet. Av de ungdomar som ingår i studien Ung 018 och som svarat att de förväntas vara oskuld fram till giftermålet svarar 82 procent av flickorna och 80 procent av pojkarna att de förväntas vara heterosexuella (Ghadimi, Gunnarsson 2019).

Förutom när det gäller sexuellt våld svarar flickor som inte får bestämma sin framtida partner, i mycket större utsträckning att de under de senaste tre åren utsatts för fysiskt, psykiskt eller socialt våld. Det innebär att det finns tydliga skillnader mellan flickor som får bestämma sin framtida partner och flickor som inte får det i alla våldstyper, undantaget frågan om sexuellt våld (Ghadimi, Gunnarsson, 2019.)

Pojkar som inte får bestämma sin partner utsätts i större utsträckning för olika former av våld i jämförelse med pojkar som får bestämma sin framtida partner. Dock är skillnaden i utsatthet för olika former av våld mellan pojkar som får och inte får bestämma sin framtida partner inte lika stora som motsvarande skillnader bland flickor. Detta med ett undantag, nämligen pojkar som inte får bestämma sin partner och deras utsatthet för sexuellt våld. Drygt 14 procent av pojkarna hade utsatts för sexuellt våld i jämförelse med närmare två procent pojkar som själva får välja partner. Flickor som inte får bestämma sin framtida partner är mer utsatta för psykiskt våld i jämförelse med pojkar som inte får det (Ghadimi, Gunnarsson, 2019).

Många utsätts av flera olika förövare. När det gäller barn och unga vuxna handlar det vanligtvis om föräldrar. Pappan har ofta en ledande roll, men mammor som våldsutövare behöver även uppmärksammas, syskon och andra släktingar likaså. Det kan också röra sig om föräldrar som underlåter eller inte förmår att skydda sina barn från våld från den andra föräldern, syskon eller släkt. När det gäller syskon som utövar våld och förtryck i hederskontext har Länsstyrelsen Östergötland utifrån 2019 års samtal sett att det är avsevärt mycket vanligare att det rör sig om en bror eller flera bröder, än om syster/systrar. Det är viktigt att yrkesverksamma har med sig att även syskon, oavsett om de är offer, förövare eller både delarna, bör kunna bli aktuella för insatser (Länsstyrelsen Östergötland, 2020).

Ytterligare en typ av förövare, utanför den närmaste familjen eller släkten, är landsmän eller personer som rör sig i samma omgivning. De utövar kontroll över, hotar eller trakasserar den eller de utsatta i en familj för att de inte anses följa

kollektivets rådande normer.

	Får själv välja partner	Får inte själv välja partner
Pappa	36 %	44 %
Styvpappa	4,3 %	15 %
Mamma	26 %	39 %
Styvmamma	2,1 %	12 %
Annan släkning	6,5 %	26 %
Familjehemsföräldrar	2,2 %	13 %
Vän eller bekant till familjen	4,0 %	13 %
Förskolelärare/lärare	7,9 %	15 %
Idrotts- eller fritidsledare	4,0 %	12 %
Någon helt okänd	9,4 %	20 %
Annan person	4,1 %	4,9 %

* fetmarkerade siffror markerar statistiskt signifikant högre andel än för elever som själva får välja sin partner

Tabell 6. Förövare vid fysiskt våld. En jämförelse mellan de som inte får välja partner och de som får välja.

Det vanligaste är att eleverna berättar för en jämnårig att de misshandlats. Det kan vara ett syskon, en flickvän eller pojkvän eller en partner. Endast en liten del av eleverna avslöjar misshandeln för polis eller socialtjänst. (Jernbro, Landberg, 2018).

Var sker våldet?

Våldet utförs i stor utsträckning i den privata sfären eller i de sammanhang där familjen och slakten finns. Förtrycket och kontrollen utövas på både privata och offentliga arenor. Kontrollen i skolan, på väg till och från skolan är ofta omtalat men även kontrollen på förskola och eventuella fritidsaktiviteter på fritiden förekommer.

Vilka konsekvenser får våldet?

De elever som inte får välja sin partner mår betydligt sämre än andra barn, de har oftare flera psykosomatiska symtom. Det var vanligare att de uppgav att de i allmänhet inte mår bra, jämfört med andra elever. Självskadebeteende är vanligare, 24 procent jämfört med tio procent bland elever som själva får välja. Självordstankar är mer förekommande, 36 procent jämfört med 17 procent bland elever som får välja själva. Var femte elev som inte fick välja framtida partner, hade mått så dåligt att det lett till självmordsförsök. De elever som inte fick välja sin framtida partner accepterade dessutom i större utsträckning än andra elever att föräldrar använder fysiska bestraffningar eller kränkningar som ett led i

barnuppfostran (Jernbro, Landberg, 2018).

De elever som inte får välja framtida partner rapporterade i högre grad att:

- » **familjen hade sämre ekonomi.**
- » **föräldrarna missbrukade alkohol och narkotika**
- » **föräldrarna hade psykiska problem eller hade försökt att ta sitt liv**
- » **deras föräldrar blivit dömda för brott**
- » **en förälder utövat våld mot den andre föräldern**
- » **de hade utsatts för sexuella övergrepp av en vuxen person. Särskilt stor är skillnaden vad gäller pojkar som inte själva får välja framtida partner, drygt 14 procent hade utsatts för sexuella övergrepp i jämförelse med närmare två procent av de pojkar som själva får välja partner (Jernbro, Landberg, 2018)**

I en undersökning av Ghadimi och Gunnarsson framkom att var tredje pojke i gruppen som har oskuldskrav från familjen är negativt inställd till homosexuellas rätt att få gifta sig. Detta att jämföra med sex procent i kontrollgruppen. Över var femte pojke med ett oskuldskrav anser att flickor och kvinnor inte har rätt till abort. Bland flickor i oskuldskravsgruppen är sju procent negativa till aborträtten. Bland pojkarna i oskuldskravsgruppen ställer sig 17 procent inte bakom att kvinnlig könsstympning är förbjudet enligt svensk lag. Motsvarande siffra bland flickor i oskuldskravsgruppen är fem procent. (Ghadimi, Gunnarsson, 2019).

Sex mot ersättning

Hur vanligt är våldet?

En undersökning gjord av folkhälsomyndigheten visar att andelen unga som fått ersättning för sex var tre procent. Andelen bland tjejer var tre procent och två procent bland killarna. Bland personer som inte ville kategorisera sig utifrån kön var andelen fem procent. Totalt tre procent av de unga hade någon gång gett ersättning för sex. Andelen var högre bland killar, fem procent, än tjejer, en procent. Högst andel, åtta procent, som gett ersättning för sex fanns bland killar 25–29 år. Bland personer som inte vill kategorisera sig utifrån kön var andelen som gett ersättning tre procent (Folkhälsomyndigheten, 2017).

Rapporten Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i Sverige, SRHR 2017, som avser åldersgrupperna 16 – 84 år visar att förekomsten av att ha gett ersättning för sex förekom nästan bara bland män. Knappt 1 av 10 av samtliga män och en halv procent bland kvinnor uppgav att de någon gång hade gett ersättning för sexuella tjänster (Folkhälsomyndigheten, SRHR, 2017).

Utnyttjandet av barn och unga i prostitution sker nästan alltid i det fördolda vilket gör det svårt att uppskatta hur många barn och unga det kan röra sig om i länen. Tidigare forskning och kartläggningar som gjorts på andra håll i landet visar att ungefär en till tre procent av barn och unga befinner sig i prostitution (Fredlund m. fl. 2013 och Socialstyrelsen, 2015).

Vid en kartläggning i Jämtland län, 2020, identifierades 31 annonser där kvinnor erbjöd sexuella tjänster. De flesta annonser som återfanns i den aktuella kartläggningen kunde lokaliseras till de större orterna, vilket tidigare kartläggningar också visade. Det är viktigt att komma ihåg att resultaten som presenteras i denna typ av kartläggning ger en bild av den öppna prostitutionen på internet och att detta är en liten del av all prostitution som finns i vårt län. Troligtvis finns ett stort mörkertal dels på låsta forum, dels genom att de utsatta skapat en egen kundkrets. Trots att eskortsidorna ej tillåter att man är yngre än 18 år, kan man inte utesluta att yngre registrerar sig (Länsstyrelsen Jämtlands Län, 2020).

Till skillnad från resultaten från escortsidorna har annonserna och profilerna från sugardatingsidan Richmeetbeautiful inhämtats på en stängd sida som kräver att ett betalkonto har skapats. Vid utsökningen fann kartläggningen 41 annonser i Jämtland. Annonserna på sugardatingsidan visar på ett brett åldersspann med annonsörer i åldrarna 18 till 57 år. De vanligaste åldrarna som förekom i annonserna var mellan 18 och 25 år. I Jämtland var 30 personer, 71 procent, mellan 18 och 25 år. Kartläggningen visar att Richmeetbeautiful har en större andel yngre användare än vad de traditionella escortsidorna har. Det framgår också på sugardatingsidan att de lägger stort fokus på att marknadsföra sugardating för att locka framförallt unga användare (Länsstyrelsen Jämtlands Län, 2020).

I intervjuer med yrkesverkamma i Jämtlands län framkommer att det finns ett antal kända ärenden med unga kvinnor som sålt sex mot ersättning en tid. Uppfattningen bland de yrkesverkamma är att barn och unga som säljer eller har sålt sex befinner

sig i en utsatt situation. De menar även att utsattheten kan se olika ut för olika individer. Det finns ungdomar som är oberoende av andra när de säljer sexuella tjänster medan andra tvingas av någon annan att sälja sin kropp (Länsstyrelsen Västernorrland, 2021).

Totalt 18 anmälde brott ”köp av sexuell handling av barn under 18 år i Jämtlands län under åren 2015–2020. Av dessa var 15 anmälda brott i Östersunds kommun (Brå 2020)

Vem utsätts för våldet?

I tidigare kartläggningarna i Jämtland och Västernorrland från 2016 och 2017 visade resultatet tydligt att majoriteten av alla annonser som erbjöd sexuella tjänster tillhörde kvinnor, därefter var det män och slutligen transpersoner. Mönstret upprepade sig även i denna kartläggning. I snitt tillhör 85 % av annonserna och profilerna kvinnor i länen.

De två tidigare kartläggningarna uppgav en jämn fördelning mellan svenska och utländska personer där de flesta kom från olika delar av Europa, några från Afrika och en mycket liten del från Asien. I följande kartläggning ser det annorlunda ut och istället för en jämn fördelning tillhör majoriteten av alla annonser och profiler personer med svenskt ursprung. I Jämtland uppger 80 % av de som annonserar att de är svenskar. Den största gruppen som förekom i annonserna var den i åldersgruppen mellan 18 och 35 år (Lst Z, 2020). Intervjupersonerna menar att barn och unga med erfarenheter av sex mot ersättning kommer i kontakt med sexköpare i tidig ålder och berättar att många ungdomar är mellan 12–15 år när de kommer i kontakt med dem första gången (Länsstyrelsen Västernorrland, 2021).

Vissa barn och unga befinner sig i en utsatt situation vilket ökar risken för att utnyttjas i prostitution. Det finns dock undantag vilket är viktigt att vara medveten om. I en del fall lever barn och unga som utnyttjas i prostitution under trygga och välordnade förhållanden. En av riskgrupperna är barn och unga som utsatts för sexuella övergrepp under uppväxten. Till följd av övergreppen börjar de använda sex som ett självskadebeteende och låter sig utsättas för övergrepp av någon annan för att dämpa känslor av ångest. En annan riskgrupp är ensamkommande barn, varav den största andelen är pojkar. Många av dem har språkliga brister, är inte bekanta med samhällsstrukturen och lever under svåra förhållanden. Många har även varit med om tidigare kriser som gjort att de mår dåligt. Unga asylsökande som säljer sexuella tjänster gör ofta det för att få tak över huvudet och för att kunna försörja sig. RFSL menar att: *”ungdomarna ofta tänker att prostitution är fel och något de inte vill göra, men att de inte ser någon annan utväg”*. När det gäller dessa ungdomar är det svårt att uppmärksamma deras utsatthet. De har svårt att berätta om att de är hbtq och hur de mår. RFSL beskriver att unga asylsökande även förväntas vara till lags och därmed blir lätta byten för äldre män som hjälper dem med kontakter exempelvis till migrationsverket. Yrkesverksamma berättar att det har förekommit övergrepp och våldtäkter på ett asylboende i Jämtland. Det finns också berättelser om vuxna män som sökt upp unga asylsökande och velat ha sex i utbyte av tjänster och i andra fall beskrivs att äldre män låter unga bo hemma hos dem och det finns då förväntningar på sex (Länsstyrelsen Västernorrland, 2021).

En trend som uppmärksammas i kartläggningen av barn och unga i Jämtlands och Västernorrlands län är att män med pengar och bra positioner köper lägenheter i Vemdalen och Åre och tar dit unga kvinnor och hbtq personer. Männerna betalar ungdomarnas uppehälle och resa dit och de unga beskriver att det finns förväntningar på att ställa upp på sex och att det ofta blir våldsamt (Länsstyrelsen Västernorrland, 2021).

Det finns en efterfrågan på barn och unga bland sexköpare. På samma sätt som vi kan misstänka att det finns ett stort mörkertal bland utsatta personer i prostitution kan vi även tänka oss det bland förövarna. Resultatet visade som mest 1473 annonser där man sökte sexuella tjänster mot betalning i länen (Jämtland 359). Annonsörerna var i dessa fall uteslutande män. Detta kan vi jämföra med de annonser som erbjuder sex mot ersättning som visade 153 annonser som mest (Länsstyrelsen Jämtlands Län, 2020).

”359 män i Jämtlands län annonserade efter att köpa sex”

Var sker våldet?

En yrkesverksam uppger att ”det nog finns någon eller några ungdomar i varje skola i Jämtlands län som har erfarenhet av sex mot ersättning, och räknas även försäljning av bilder och filmer blir det mer utbrett”. Flera yrkesverksamma lyfter att sexuell exploatering av barn och unga via internet, där förövare begår grova övergrepp, kommer att öka. Det är inte ovanligt att en vuxen man ägnar månader åt att grooma ett barn på internet för att få dem dit de vill. De hinner då bygga upp en relation till barnet och ju mer de lär känna varandra desto svårare blir det för den unge att sätta gränser.

Trots att sugardejtingsidorna har en åldersgräns på 18 år befinner sig minderåriga barn på plattformarna och riskerar att kontaktas av någon i sexuellt syfte och i förlängningen träffa någon för sex mot ersättning (Länsstyrelsen Västernorrland, 2021).

Vilka konsekvenser får våldet?

Barn och unga som erbjuder, tvingas, övertalas eller hotas till sex mot ersättning befinner sig i en stor utsatthet och löper stor risk att utsättas för våldtäkt och ytterligare övergrepp under sexköpet. Att utnyttjas i prostitution innebär ofta att barn och ungdomar befinner sig i en situation fylld med skuld och skam. Ofta riktas fokus mot personen som utnyttjas trots att de i lagens mening inte gjort något brottsligt. Många gånger befinner sig ungdomen i en social, ekonomisk eller psykisk utsatthet redan innan den unge hamnar i prostitution. En del upplever inte att de får stöd från vänner och familj och känner att det är många som svikit dem. Barn och unga som får sina gränser överskridna mår mycket dåligt. Många gånger behöver de hjälp med att skapa en sund och fungerande relation till sin kropp och sin sexualitet. De allra flesta känner ångest över att de tillät en annan människa överträda gränserna och det är inte ovanligt att barn och unga skambelägger sig själva för det som hänt.

En del ungdomar som är utsatta i prostitution blir utnyttjade av flera olika förövare vid flera separata tillfällen. De sexuella övergreppen är således inte en engångsföreteelse. Många blir också utsatta för virtuella övergrepp och har erfarenheter av sex mot ersättning online (Länsstyrelsen Västernorrland, 2021).

De yrkesverksamma menar att prostitutionen påverkar ungdomar både fysiskt och psykiskt. Dessa barn och unga mår ofta väldigt dåligt och det är inte ovanligt att deras sociala mönster och deras beteendemönster förändras som en konsekvens av utsattheten. Personal och unga med erfarenhet av sex mot ersättning lyfter behov av omfattande stöd och behandling, och för vissa även skyddad placering. De lider av djupa trauman, har självskadebeteenden och ångestproblematik. I intervjuerna bekräftas att det är svårt för barn och unga att berätta för en vuxen om vad de varit med om. Många känner stark skuld och skam över att ha sålt sexuella handlingar och mår mycket dåligt över att behöva bära på det (Länsstyrelsen Västernorrland, 2021).

Hur påverkar våldet hälsan?

Folkhälsomyndigheten (2017) redovisar ett samband mellan att ha blivit sexuellt utnyttjad och sexuellt risktagande. Det har bland annat visat sig att de som utsatts för sexuella övergrepp ibland ändrar hälsobeteende kopplat till sex och relationer genom ökat risktagande vad gäller oskyddat sex, minskad användning av preventivmedel och förändringar i hur och om individen söker vård. Detta kan i sin tur leda till oönskade graviditeter och påverka kvinnors hälsa samt den sexuella och reproduktiva hälsan (Folkhälsomyndigheten, SRHR, 2017).

En del yrkesverksamma menar att en av anledningarna till att ungdomar säljer sexuella tjänster är för att de söker bekräftelse. De menar att en del ungdomar som inte blir sedda, hörda eller bekräftade av sin naturliga omgivning istället söker bekräftelse på annat håll, vilket i sin tur leda till prostitution. I en del fall kan barn och unga använda sex som en form av självskada. En anledning till att barn och unga hamnar i prostitution bedöms vara behovet av pengar eller saker som de kan få. Några unga hamnar i missbruk som i sin tur leder till prostitution för att kunna finansiera sitt missbruk. (Länsstyrelsen Västernorrland, 2021).

Många av de som annonserar att de erbjuder samlag med kondom erbjuder även samlag utan kondom till en extra kostnad, ofta mellan 100 och 500 kronor. Att ha samlag utan skydd har i de här fallen blivit en tjänst som förövarna är beredda att betala extra för att få. En del annonser skriver att de erbjuder samlag med kondom men att de samtidigt går med på oralsex utan kondom, även detta till en extra kostnad (Länsstyrelsen Jämtlands Län, 2020).

”Det är endast 17 % totalt som anger att de vill ha skyddat sex men 47 % av dem kan tänka sig att ha sex utan skydd mot betalning. I slutändan är det en så liten andel som 7 % av alla annonsörer som kräver skyddat sex och detta visar på en stor utsatthet.”

Källor

Barnahus i Jämtlands län Statistik, 2021.

Brå (2020): Skolundersökning om brott 2019 – om utsatthet och delaktighet i brott.
Brå rapport 2020:11 ([Skolundersökning om brott 2019. Rapport 2020:1 \(bra.se\)](#))

Folkhälsomyndigheten (2018): Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/18 Grundrapport.
[Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017_18 \(folkhalsomyndigheten.se\)](#)

Folkhälsomyndigheten (2017): Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter
i Sverige 2017
[Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter \(SRHR\) i Sverige 2017 –
Folkhälsomyndigheten \(folkhalsomyndigheten.se\)](#)

Folkhälsomyndigheten (2017): Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige – UngKAB15 –
en studie om kunskap, attityder och beteende bland unga 16–29 år.
[Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige \(folkhalsomyndigheten.se\)](#)

Fredlund, C., Svensson, F., Svedin, C. G., Priebe, G., & Wadsby, M. (2013). Adolescents'
Lifetime Experience of Selling Sex: Development Over Five Years. Journal of Child
Sexual Abuse. <https://doi.org/10.1080/10538712.2013.743950>

Friends (2019): Friends Nätundersökning 2019: Gaming.
[Var tredje spelare utsatt för kränkningar | Friends nätrapport](#)

Friends (2020): Friendsrapporten 2020
<https://friends.se/friendsrapporten-2020/>

Ghadimi Marieth och Gunnarsson Serine (2019): UNG 018 En kartläggning av
hedersrelaterat våld och förtryck i Uppsala. Tjejers rätt i samhället.
[UNG+018+-+En+kartläggning+av+hedersrelaterat+våld+och+förtryck+i+Uppsala.pdf
\(squarespace.com\)](#)

Hagström Frida, Einebrant Jenny och Kejerhag Hannah (2020): Samtycke till salu? En
kartläggning av prostitutionen i Jämtland och Västernorrland 2020. Länsstyrelsen
Jämtlands län. [Samtycke till salu.pdf \(lansstyrelsen.se\)](#)

Hagström Frida, Einebrant Jenny och Kejerhag Hannah (2021): "Ja men att nån
hade varit öppen och sagt att - du kan alltid komma och prata med mig." Barn och
ungas erfarenheter av prostitution i Västernorrland och Jämtland hösten 2020.
Länsstyrelsen Västernorrlands publikationsserie nr 2021:1
<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.6395bf21784b0add956f69/1616598113443/Barn%20och%20ungas%20erfarenheter%20av%20prostitution%20i%20V%C3%A4sternorrland%20och%20J%C3%A4mtland%20h%C3%B6sten%202020.pdf>

Jernbro Carolina och Landberg Åsa (2018): Det är mitt liv – om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. [Det_ar_mitt_liv_Webbversion.pdf \(triggerfish.cloud\)](#)

Jernbro Carolina, Svensson Martina , Landberg Åsa och Janson Staffan (2018): Den bästa och svåraste uppgiften i världen – barnuppfostran och konflikthantering bland föräldrar i Sverige. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
<https://www.allmannabarnhuset.se/produkt/den-basta-och-svaraste-uppgiften-i-varlden/>

Jernbro Carolina och Janson Staffan (2017): Våld mot barn 2016 – en nationell kartläggning. Stiftelsen Allmänna barnhuset.
[Våld_mot_barn_2016_reviderad.pdf \(triggerfish.cloud\)](#)

Jonsson Linda och Svedin Carl Göran (2017): Fördjupningsrapport Barn utsatta för sexuella övergrepp på nätet.
[Rapport-Sexuella-övergrepp-på-nätet..pdf \(triggerfish.cloud\)](#)

Korkmaz Sibel and Överlien Carolina (2020): Responses to youth intimate partner violence: the meaning of youth-specific factors and interconnections with resilience. Department of Social Work, Stockholm University, Stockholm, Sweden
[Responses to youth intimate partner violence: the meaning of youth-specific factors and interconnect \(tandfonline.com\)](#)

Korkmaz Sibel, Överlien Caroline and Lagerlöf Hélène (2021): Youth Intimate Partner Violence in Sweden. Prevalence and Young People's Experiences of Violence and Abuse in Romantic Relationships. Doctoral Thesis in Social Work at Stockholm University, Sweden.
[Full article: Youth intimate partner violence: prevalence, characteristics, associated factors and arenas of violence \(tandfonline.com\)](#)

Länsstyrelsen Östergötland (2020): Årsrapport 2019. Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om hedersrelaterat våld och förtryck. Rapport 2020:10
[arsrapport_HRV_2019.pdf \(lansstyrelsen.se\)](#)

Länsstyrelsen Östergötland (2020): Nationell kartläggning. Bortförda personer i en hederskontext samt barn som uppges vara gifta – under 2019. Rapport 2020:13
[nationell_kartlaggning_bortforda_personer_mars2020.pdf \(lansstyrelsen.se\)](#)

MUCF (2020): FOKUS 20 Det blir ju bara värre om jag berättar... Ungas erfarenheter av sexuella trakasserier i utbildningsmiljöer. [Fokus20 – Det blir ju bara värre... \(mucf.se\)](#)

MUCF (2021): Goda levnadsvillkor för många, men inte för alla. Ung idag 2021.
[Ung i dag 2021 \(mucf.se\)](#)

NCK (2014): VÅLD OCH HÄLSA En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våld utsatthet samt kopplingen till hälsa. NCK-rapport 2014:1. Nationellt centrum för kvinnofrid.
[NCK-rapport. Våld och hälsa. En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våld utsatthet samt kopplingen till hälsa \(uu.se\)](#)

Socialstyrelsen (2015) Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstympling – En uppskattning av antalet. Socialstyrelsen.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2015-1-32.pdf>

Socialstyrelsen (2015). Sex mot ersättning - Utbildningsmaterial om skydd och stöd till barn och unga. (Artikelnummer 2015-5-2).

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2015-5-2.pdf>

Söderström Josefin (2020): Våld i nära relationer bland gymnasieungdomar i Jämtland/Härjedalen - Ett feministiskt- och jämställdhetsperspektiv.

Tris (2011): Trippelt utsatt – Hedersrelaterat förtryck och våld bland ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning. Tjejers rätt i samhället.

<https://nordicwelfare.org/integration-norden/en/fakta/trippelt-utsatt-hedersrelaterat-fortryck-och-vald-bland-ungdomar-med-intellektuell-funktionsnedsattning/>

Åsberg Liselott (2019): Kartläggning av våld i nära relationer i Jämtlands län. Centrum mot våld.

Överlien Carolina (2018): Våld mellan ungdomar i nära relationer Digitala medier och utövande av kontroll. Socialvetenskaplig tidskrift.

[Våld mellan ungdomar i nära relationer | Socialvetenskaplig tidskrift \(socvet.se\)](#)

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Telefon: 010-225 30 00
jamtland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/jamtland

TILLSAMMANS FÖR EN HÅLLBAR FRAMTID
